

ÇOCUKLARA YÖNELİK PEYGAMBER HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: OKUL ÖNCESİ İÇİN PEYGAMBER HİKÂYELERİ ÖRNEĞİ

Samet YAĞCI*

E-mail: sametyagci45@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9394-5801>

Citation/©: Yağcı S. (2022). Çocuklara yönelik peygamber hikâyeleri üzerine bir inceleme: *Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri* örneği. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 14, 37-61.

DOI Number: <https://doi.org/10.53112/tudear.1175845>

Öz

İlk çocukluk dönemi, olgunlaşma ve öğrenme süreçleri bakımından yoğun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süreçteki öğrenmeler, çocuğun gelişiminde belirleyici rol oynayabilmekte ve bunların etkileri, bütün bir yaşam boyunca devam edebilmektedir. Dine ilişkin öğrenmeler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Çocuklar bu dönemde farklı kaynaklardan dinî kavram ve konulara ilişkin bilgi ve tecrübe edinebilirler. Bu kaynaklardan biri de kısas-ı enbiya/peygamber hikâyeleridir. Kur'an-ı Kerim'in önemli bir bölümünü oluşturan geçmiş peygamberlere ait kıssalar, dinin anlaşılmasında ve yaşanmasında inananlara çeşitli yönlerden örneklik oluşturmaktadır. Bu durum, Müslümanların peygamberleri çocuklara tanıtma ve sevdirmeye çabalarında önemli bir etken olmuştur. Peygamber hikâyeleri peygamberler hakkında sadece tanıtıcı bilgiler vermemekte, dinin inanç, ibadet ve ahlâk boyutlarına ilişkin pek çok kavram ve konu ile çocukları buluşturarak onların dini duygu, düşünce ve davranışlarını oluşturma/geliştirme imkânı sağlamaktadır. Ancak bu imkânın

* Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi ABD.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğu teyit edilmiştir.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. The article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

doğru şekilde kullanılması için hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği, üzerinde tartışılması gereken bir problem alanıdır. Bu araştırmada okul öncesi döneme yönelik hazırlanan *Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri* serisinin içeriğinin oluşturulmasında ve bu içeriğin sunumunda hedef kitlenin gelişim özelliklerinin ne derece dikkate alındığı üzerinde durulmuştur. Nitel araştırma yöntemi benimsenen araştırmada doküman incelemesiyle toplanan veriler, betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu kapsamda öncelikle hikâyelerde hangi peygamberlere yer verildiği ve hikâye içeriklerin hedef kitleye nasıl sunulduğu tespit edilmiş; daha sonra hikâye içeriklerinden hareketle oluşturulan inanç, ibadet ve ahlâk temalarına ilişkin veriler, betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda dikkat çekici bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre içeriğin sunumunda tarihi kişi ve olayların anlatımında sıkça kullanılan kronolojik yaklaşımın bu eserde de devam ettirildiği, hikâye içeriklerinin oluşturulmasında ise hedef kitlenin ihtiyaçları doğrultusunda hangi kavram ve olaylara yer verileceği ya da hangilerinin dışarda bırakılacağı hususunda açık belirlemelerin yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, Okul öncesi dönem, Peygamber hikâyeleri, inanç, ibadet, Ahlâk.

A REVIEW ON PROPHET STORIES FOR CHILDREN: THE EXAMPLE OF STORIES OF THE PROPHETS FOR PRESCHOOL

Abstract

The early childhood period covers an intense period of time in terms of maturation and learning processes. Learning in this process can play a decisive role in the development of the child and their effects can continue throughout a whole life. Learning about religion can also be evaluated in this context. During this period, children can acquire knowledge and experience about religious concepts and issues from different sources. One of these sources is the qisas-i anbiya/prophet stories. The stories of the past prophets, which form an important part of the Qur'an, set an example for believers in various aspects in understanding and living the religion. This situation has been an important factor in the efforts of Muslims to introduce and endear the prophets to children. The stories of the prophets do not only provide introductory information about the prophets, but also provide the opportunity to create/develop their religious feelings, thoughts and behaviors by bringing together many concepts and topics related to the dimensions of religion, belief, worship and morality. However, which issues should be considered in order to use this opportunity correctly is a

problem area that needs to be discussed. In this research, the focus is on the extent to which the developmental characteristics of the target audience are taken into account in the creation and presentation of the content of the *Prophet Stories for Preschool* series prepared for the preschool period. In the research, in which the qualitative research method was adopted, the data collected through document analysis were subjected to descriptive analysis. In this context, first of all, it was determined which prophets were included in the stories and how the contents of the stories were presented to the target audience; Then, the data on the themes of belief, worship and morality, which were created based on the contents of the stories, were analyzed by descriptive analysis method. As a result of this review, some remarkable results were obtained. Accordingly, it has been concluded that the chronological approach, which is frequently used in the presentation of historical people and events in the presentation of the content, is continued in this work, and in the creation of the story content, clear determinations can not be made about which concepts and events will be included or which ones will be left out in line with the needs of the target audience.

Keywords: Religious education, Pre-school period, Stories of the prophets, Belief, Worship, Morality.

Giriş

İlk çocukluk dönemi, olgunlaşma ve öğrenme süreçleri bakımından yoğun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Modern gelişim psikolojisine göre bu süreçteki yaşantı ve deneyimler, çocuğun gelişiminde belirleyici rol oynamakta ve bunun etkileri, bütün bir yaşam boyunca devam etmektedir (Heinelt & Özdemir, 2003, s. 210). Dolayısıyla bu dönem, hem genel gelişim, hem de gelişim alanlarının birbirleriyle ilişkili olduğu ve paralellik gösterdiği dikkate alındığında (Karaca, 2022, s. 117) dinî gelişim için “kritik dönem” olarak nitelendirilebilir (Atay, 2016, s. 51). Çocukların ilgi ve merakının ileri boyutlara ulaştığı (Bilici, 2015, s. 75), kolay inanırlık özellikleri sebebiyle telkine açık oldukları, (Yavuz, 1983, s. 110) aidiyet, sevgi ve onaylanma ihtiyacının ortaya çıkardığı motivasyon ile taklit ve özdeşim kurma durumlarının arttığı (Karaca, 2022, s. 132) bu dönemde onların özellikle bilişsel alandaki yoğun dikkat, etkili gözlem ve öğrenmeye hazır olma gibi özellikleri, onlara yönelik din eğitimi faaliyetleri için de önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Fakat çocukların gelişim özellikleri çerçevesinde dinî konularda gerçekleştirilecek eğitimin kapsam ve niteliğinin ne/nasıl olması gerektiği sorunu, din eğitimi bilimi için araştırma konusudur. Çünkü okul öncesi dönemdeki çocukların dinî gelişimi adına yapılacak her türlü faaliyet, onların gelecekteki din tasavvurunu, inanç, ibadet ve ahlâk anlayışlarını, kısaca dinî hayatlarını olumlu veya olumsuz şekilde

etkileyebilme potansiyelini kendi içerisinde taşımaktadır (Turan, 2010, s. 172). Dolayısıyla bireylerin çocukluk döneminde dine ilişkin güvenilir bilgi kaynakları ve örneklerle desteklenerek olumlu tecrübeler edinmeleri gelecek yaşantıları açısından önem arz etmektedir (Zengin, 2012, s. 180). Çocukların bu dönemde dine ilişkin bilgi kaynaklarından biri de onlara yönelik hazırlanan dinî içerikli yayınlardır.

Yakın tarihe kadar doğrudan çocuklara yönelik hazırlanan eserlerin sayısının yetişkinlere oranla sınırlı olduğu görülmektedir.¹ Ancak özellikle 20. yüzyıldan itibaren Batı'da çocuk eğitime verilen önemin artması ile gelişen çocuk yayınları, günümüz edebiyatının önemli bir alanı hâline gelmiştir (Dumanlı Kadızade & Sakar, 2021, s. 48). Artık günümüzde çocuklar, büyük ölçüde yaşamlarının ilk yıllarından itibaren onları hayata ve yetişkinliğe hazırlamayı amaçlayan kitaplarla karşılaşmakta, bu kitaplar aracılığıyla farklı konu, olay ve durumlar hakkında düşünce, duygu ve davranış kazanmaktadırlar. Bu bağlamda çocuk kitapları, çocukların yaşamlarını biçimlendirme, gelişim süreçlerini destekleme ve kültür aktarımı gibi hususlarda etkin bir işlev görmektedir. Bu önemi sebebiyle çocuk yayınları, farklı yaş kategorilerini hedefleyen çeşitli içerikler ile zenginleşmektedir.² Çocuk yayınlarında yaşanan bu gelişmeler, dinî içerikli çocuk yayınları için de geçerlilik arz etmektedir. Son yıllarda ülkemizde dinî içerikli çocuk yayınlarında dikkat çekici bir artış yaşanmaktadır.³ Bu durum, çocukların dinî değerlere uygun yetiştirilmesinde toplumun bu tür yayınlara duyduğu ihtiyaç ve beklentinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumu din konusunda aydınlatma görevini yasalarla⁴ üstlenen bir kurum olarak, Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü bünyesindeki çeşitli birimleri ile bu ihtiyaç ve beklentilere yönelik yayınlar hazırlamaktadır. Dinin modern zamanlarda bireysel ve toplumsal hayattaki yeri ve değeri dikkate alındığında, DİB tarafından farklı yaş gruplarına dinî bilgi ve kültürün uygun nitelikteki yayınlar aracılığıyla aktarılması önemlidir. DİB'in hazırlamış olduğu bu yayınlardan biri de 2018 yılında yayımlanan "Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri" adlı eserdir (Öze, 2018h).

Kadim doğu geleneğinde masalların çocuklar için tasarlanmadığı ve yazılmadığı (Yonar, 2013, s. 282), masallarda hedefin yetişkinin bilinçaltı olduğu, dolayısıyla hikâye ve masalların çocuklardan çok yetişkinlere yönelik olduğu yönünde önemli argümanlar

1 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Esmâ Dumanlı Kadızade ve Can Sakar, "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocuk Edebiyatı", içinde *Çağdaş Çocuk Edebiyatı*, ed. Şener Demirel ve Serdal Seven (Ankara: Pegem Akademi, 2021); Aykut Koyuncuoğlu, "Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi", *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 1/1 (2021): 1-16.

2 [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Standart-Kitap-Numarasi-\(ISBN\)-Istatistikleri-2019-33623](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Standart-Kitap-Numarasi-(ISBN)-Istatistikleri-2019-33623). (09.03.2022)

3 Bkz. Muhammed Fatih Turanalp, "Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017), 230.

4 22.06.1965 tarih ve 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" için bkz. Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 4. s. 2911; *Resmî Gazete*, 2.7.1965, Sayı: 12038.

bulunmaktadır. Örneğin Batıda çocuk eğitimi konusunda önemli bir isim olan Jean Jacques Rousseau, dolambaçlı yapısı ve kinayeli anlatımı sebebiyle hakikati perdelediği ve çocukların istifadesine engel bir durum ortaya çıkardığı gerekçesiyle hikâyelerin ancak yetişkinler için olduğunu savunmakta (Rousseau, 2019, s. 77), Cemil Meriç, çocuk edebiyatının sınırlarıyla mahiyetinin belirsizliğine dikkat çekerek edebi eserlerle kurulacak ilişkinin yaştan bağımsız olduğunu ifade etmektedir (Meriç, 1986, s. 310). İpşiroğlu ise her yetişkinin içinde bir çocuk olduğu ve her çocuğun da yetişkin potansiyeli taşıdığı düşüncesinden hareketle bu tür eserlerin hem çocuklara hem de yetişkinlere hitap edebileceği düşüncesini paylaşmaktadır (İpşiroğlu, 2007, s. 174). Bu konudaki tartışmalar araştırmamanın amacını aşmaktadır. Ancak burada çocuklara yönelik peygamber hikâyelerinin temellendirilmesine ilişkin bazı hususlara değinilmesi gerekli görülmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, yaşayanların düşünüp ibret ve örnek almaları için geçmiş kişi, kavim veya olaylarla ilgili pek çok kısa anlatılmaktadır. Bunların büyük çoğunluğunu da peygamber kıssaları oluşturmaktadır (Kaya, 2002, s. 34). Bu kıssalarda peygamberlerin Müslümanlar için örnek birer şahsiyet olarak sunulması, İslam inanç esaslarında peygamberlere imanın yer alması vb. sebepler, Müslümanların tarih boyunca toplumun bütün kesimlerine peygamberleri tanıtma ve örnek olarak sunma çabasında etken rol oynamıştır. Bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan kısas-ı enbiya türü eserler, bu amacı gerçekleştirmek için önemli kaynaklardan biri olmuştur. Bu bağlamda okul öncesi dönem çocuklarının hikâyeler aracılığıyla peygamberleri tanımaları ve dine ilişkin konu ve kavramlarla buluşmaları, onların dinî gelişimleri açısından önemlidir. Çünkü Peygamber hikâyeleri, duyuşsal açıdan muhatabın peygamberle bağlılığını tesis ederek (Utku, 2013, s. 70) peygamberlerin örnek yaşamını günlük hayata aktarma adına (Eyupoğlu, 2009, s. 116) önemli eğitsel örnekler içermekte, hikâyede anlatılan kişiler ve olaylarla okuyucu ya da dinleyici arasında bir ilişki kurma imkânı sağlamaktadır (Okumuşlar, 2006, s. 238). Buradan hareketle peygamber hikâyelerinin çocukların dünyasına uzanan, çocukla hikâye kahramanı arasında ilişki kuran bir boyutunun olduğu ifade edilebilir (Yonar, 2013, s. 286). Peygamberlerin diğer insanlardan farklı oluşları, taşıdıkları farklı özellikler, merak duygusunun ileri boyutlara ulaştığı bu dönemde çocuklara ilgi çekici gelebilir. Bu durum peygamberlerin, dinin diğer temel unsurlarına göre çocukların dünyasına daha hızlı ve etkin bir şekilde dâhil olmasını sağlayabilir (Köylü & Oruç, 2017, s. 78). Buna göre, çocukların hayâlî varlıklar ile bu varlıkların yer aldığı hikâye ve masallara ilgi duymaya başladığı 3-4 yaşlarından (Yörükoğlu, 1980, s. 42) itibaren peygamber hikâyeleriyle buluşması, onların dinî duygu, düşünce ve davranışlarını desteklemede çeşitli imkânlar sağlayabilir, onlar üzerinde derin etkiler bırakabilir (Ay, 1998, s. 254). Böylece hikâyeler aracılığıyla çocukların dinî bilinç kazanmalarına; dinî, Ahlâkî değerleri daha iyi anlamalarına ve içselleştirmelerine zemin oluşturulabilir (Önder, 2013, s. 1291). Nitekim Batıda Hristiyan çocuklara yönelik hazırlanan ve büyük oranda peygamber kıssalarını konu alan "Çocuk İncilleri" (Bilecik, 2014, s. 12) bu açıdan dikkat çekici bir örnektir.

Belirtilen hususlar doğrultusunda peygamber hikâyelerinin, çocukların dinî duygu, düşünce ve davranışlarını oluşturmada ve geliştirmesinde temel teşkil edebilecek (Utku, 2013, s. 76) bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bu potansiyeli doğru şekilde kullanmak için çocukların gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına göre hareket edilmesi gerektiği yadsınamaz bir gerçektir (Önder, 2013, s. 1292). Çünkü peygamber hikâyeleri, sadece peygamberler hakkında tanıtıcı bilgiler vermemekte, -peygamberlerin mesajlarının ortak bir nitelik taşıdığı ve bütünlük arz ettiği dikkate alınırsa⁵- aynı zamanda “İslam” dininin inanç, ibadet ve ahlâk boyutlarına ilişkin pek çok kavram ve konu ile de çocukları buluşturma imkânı taşımaktadır. Bu imkânın doğru şekilde kullanılması, çocukların gelecek yaşantılarında din ile kuracakları ilişkinin olumlu şekillenmesinde etkin rol oynayabilecektir. Bu bağlamda peygamber hikâyelerinin hangi yaş grubuna, nasıl bir içerikle sunulması gerektiği konusu, din eğitimi açısından araştırılmaya değer bir problem alanı olarak kendini göstermektedir.

Son yıllarda ülkemizde Kur’an kıssalarının çocuk dünyasına bir yansıması olarak değerlendirilebileceğimiz çocuklar için peygamber hikâyeleri serileri, dikkat çekici bir şekilde artmaktadır. Hitap ettiği kitle açısından bu hikâyeleri; okul öncesi ve sonrası döneme yönelik peygamber hikâyeleri şeklinde iki ana başlıkta sınıflandırmak mümkündür. Araştırma neticesinde doğrudan okul öncesi döneme yönelik hazırlanan üç esere ulaşılabilmektedir.⁶ Bunun dışında 5+ yaş (Uğur, 2010), 6+ yaş (Karanfil, 2015), 7+ yaş (Öze, 2020), (Kutup, 2015), (Seçkinoğlu, 2016), (Öztürk, 2022), 8+ yaş (İbrahim Hakkioğlu, 2019), (Koca, 2019), (Karanfil, 2015), 9+ yaş (Yenidinç, 2018) ve 10 yaş üstü (Çorlu, 2017) için hazırlanan peygamber hikâyeleri serileri de tespit edilmiştir. Buna ek olarak bazı eserlerin hangi yaş grubuna hitap ettiği belirlenememiştir (Kandemir, 2018), (Arıcan, 2016), (Gökdoğan, 2019). Ulaşılan bilgilerden hareketle peygamber hikâyelerinin büyük ölçüde ilköğretim çağı ve sonrası döneme yönelik hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada ilgili eserler içerisinde “Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri” serisine odaklanılmaktadır. Dolayısıyla çocuklara yönelik hazırlanan diğer eserler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Okul öncesi döneme yönelik hazırlanan diğer hikâyelerden farklı olarak bu eserin DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında yardımcı materyal olarak da kullanılması, araştırmaya konu edilmesinde etken faktör olmuştur. Araştırmada hikâyelerin içeriğinin oluşturulmasında ve sunumunda hedef kitlenin özelliklerinin ne derece dikkate alındığı temel sorusuna cevap aranmıştır. Bu temel sorudan hareketle araştırmanın alt soruları, seride yer alan peygamberler ve hikâye içeriklerinin sunumu ile

⁵ Bkz. Bakara Suresi 2/41, 97; Âl-i İmrân Suresi 3/3, 39, 50, 81; Mâide Suresi 5/46; Ahkaf Suresi 46/30; Saf Suresi 61/6.

⁶ Bkz. Özkan Öze, *Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri Serisi* (Ankara: DİB Yayınları, 2018); Âdem Peygamber, Nuh Peygamber, İbrahim Peygamber, Yusuf Peygamber, Eyyûb Peygamber, Musa Peygamber, Süleyman Peygamber, Salih Peygamber, Yunus Peygamber, Davud Peygamber serisi, (İstanbul: Multibem Yayınları, 2018); (Taib, 2019)

dinin inanç, ibadet ve ahlâk boyutlarına ilişkin içeriğinin oluşturulmasında hedef kitlenin gelişim özelliklerinin ne derece dikkate alındığı, şeklinde oluşturulmuştur.

Nitel araştırma özelliği taşıyan bu çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Nitel araştırmalarda verilerin analizinde genellikle içerik ve betimsel analiz teknikleri kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 86). Çalışmada, elde edilen verilerin daha önce belirlenen temalara göre özetlenmesi ve analiz edilerek yorumlanmasını içeren betimsel analiz (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 239), bulguların değerlendirilmesinde tercih edilen teknik olmuştur. Bu bağlamda öncelikle serideki kitapların konu içerikleri incelenmiş ve bu inceleme sonucunda hikâyelerin; dinin inanç, ibadet ve ahlâk boyutlarını kapsayan bir içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle araştırmanın temel ve alt soruları oluşturulmuş, son olarak hikâye içerikleri; inanç, ibadet ve ahlâk temaları altında toplanarak literatürden hareketle analiz edilmiştir.

1. Bulgular ve Yorumlar

1.1. Seride Yer Alan Peygamberler ve Hikâye İçeriklerinin Sunumuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

“Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri” serisinde on peygamberin hayat hikâyesine yer verilmektedir. Bu peygamberler sırasıyla Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Eyyüb, Hz. Musa, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Yunus ve Hz. İsa’dır. Serinin oluşturulmasında peygamberlerin gönderiliş sırasının dikkate alındığı görülmektedir. Seride Hz. Muhammed’in hayatına yer verilmemektedir. Hz. Muhammed’in hayatına bu seride yer verilmemesinde yazarın farklı bir yayınevi tarafından yayımlanan “Peygamber Efendimiz” isimli müstakil kitabının etkili olduğu söylenebilir.

Peygamber hikâyeleri serilerinde hangi peygamberlere yer verileceği veya verilmeyeceği konusunda belirleyici unsurun ne olduğu bilinmemekle birlikte, serinin oluşturulmasında Kur’an-ı Kerim’de hayatları hakkında geniş bilgiler bulunan peygamberlerin hayatlarına yer verme düşüncesinin etkili olduğu ifade edilebilir. Buradaki tercihte ayrıca “mucize” kavramının da ön plana çıktığı söylenebilir. Çünkü mucizeler, hedef kitle açısından oldukça ilgi çekici özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla genel olarak peygamber hikâyeleri serilerinde benzer peygamber isimlerinin ön plana çıkarılmasında belirtilen hususların etkili olduğu ifade edilebilir.

Burada değerlendirilen diğer bir husus, hikâye konularının işlenişi ile ilgilidir. “Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri” serisinde yer alan konuların hedef kitleye nasıl sunulduğu hakkında elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; hikâyelerde peygamberlerin hayatlarında ön plana çıkan konuların kronolojik bir yaklaşımla çocuklara aktarıldığı ve bu yönüyle yetişkinler için hazırlanan kısas-ı enbiyaların konularının işleniş biçimine bağlı kalındığı görülmektedir. Peygamber hikâyeleri ile ilgili bazı eserler hariç tutulursa (Multibem Yayınları, 2018), (Taib, 2019) çocuklara yönelik hazırlanan diğer

serilerde de benzer bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Bu konuda çocuklara yönelik siyer kitapları üzerine yapılan bir araştırmada, çocuk siyerlerinin de genellikle kronolojik bir yaklaşımla hazırlandığı tespit edilmiş, siyer literatürünün en önemli eksikliğinin tematik eksiklik olduğuna dikkat çekilerek, bu eksikliğin çeşitlilik açısından literatürü zayıflattığı ifade edilmiştir (R. K. Yılmaz, 2013, s. 32, 33). Kronolojik yaklaşım, geçmişteki olay ve olgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerini kurma ve zaman içerisindeki değişim veya süreklilik arz eden durumları kavrama imkânı sağlamaktadır. Peygamberlerin hayatlarının kronolojik bir yaklaşımla ele alınması bu yönüyle önemlidir. Ancak hedef kitlenin özellikleri ve ihtiyaçlarına göre hikâyelerin sunumunda farklı yaklaşımlar da tercih edilebilir. Tematik yaklaşım buna örnek olarak gösterilebilir. Tematik yaklaşım, hedef kitlenin bilgiyi anlamlandırması, ilişkilendirmesi ve üst düzey bilişsel beceriler geliştirmesinde etkin rol oynamaktadır (Baş, 2011, s. 18). Tematik yaklaşımda belirlenen tema çerçevesinde çeşitli kavram, konu, olay veya durumlar bütüncül şekilde işlenebilmektedir. Böylece olaylar arasındaki kopukluk engellenerek bir bütünlük ve ahenk oluşturulmaktadır. Buna göre hedef kitlenin özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenecek temalar çerçevesinde peygamberlerin hayatlarında yer alan örneklerden hareketle çeşitli kavram, konu/olay, vb. hususlar, hikâyelerde işlenebilir. Bu bağlamda gerek peygamber hikâyeleri serilerine ilişkin literatürün çeşitlendirilerek zenginleştirilmesi, gerekse alandaki tematik eser eksikliğinin giderilmesi açısından farklı ve nitelikli yayınlara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

1.2. Hikâyelerin İçeriğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

1.2.1. İnanç Temasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

1.2.1.1. Allah İnancı

Hikâyeler incelendiğinde Allah inancı konusunun serideki bütün hikâyelerde önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Hikâyelerde Allah; hiçbir şey yokken var olan, dünyayı, insanı ve diğer canlıları yaratan (Öze, 2018a, ss. 5-8), (Öze, 2018i, s. 23), hayat veren (Öze, 2018e, s. 16), hastalık ve şifa veren (Öze, 2018c, s. 19), (Öze, 2018c, s. 19), her şeyden büyük (Öze, 2018g, s. 7), her şeyi alan ya da veren (Öze, 2018c, s. 10), her şeyi öğreten, istediği her şeyi yapma kudretine sahip (Öze, 2018e, s. 6), inananlara her zaman yardımcı (Öze, 2018f, s. 20), (Öze, 2018b, s. 23), affedicisi ve cezalandırıcısı (Öze, 2018j, ss. 12,13), insanlar arasından peygamberler/elçiler seçen (Öze, 2018g, s. 11), onlara kitaplar gönderen (Öze, 2018b, s. 22), (Öze, 2018e, s. 15), korkulduğu zaman sığınılan (Öze, 2018g, s. 7), yerlerin, göklerin ve güneşin Rabbi (Öze, 2018i, s. 13) olarak anlatılmıştır.

Hikâyelerde Allah'ın sıfatlarından en çok yaratıcı vasfının öne çıkarıldığı söylenebilir. Örneğin Âdem peygamber hikâyesinde Allah'ın varlığı yaratmayı dilediği ve "ol" emriyle yıldızların, dünyanın, bitki ve hayvanların, ilk insanın ve ona arkadaş olarak Havva'nın yaratıldığı ifade edilmekte (Öze, 2018a, ss. 5-8), diğer hikâyelerde de benzer şekilde tabiatı, bitki ve hayvanları Allah'ın yarattığına vurgu yapılmaktadır (Öze, 2018g, s. 23),

(Öze, 2018i, ss. 22-23), (Öze, 2018b, s. 8). Tabiat olayları, bitki ve hayvanlar, okul öncesi dönemde çocukların ilgi ve merak duyduğu konular arasında yer aldığı için (Selçuk, 2015, s. 88) anlatımlarda yapılan bu vurgular, varlık ile yaratıcı, fiziki âlem ile metafizik âlem arasında bir köprü kurmaktadır.

İnsanların yaptıkları veya inkârları sebebiyle Allah tarafından cezalandırılmasına yönelik anlatımlar, içerikte öne çıkan diğer bir husustur (Öze, 2018j, ss. 12-15), (Öze, 2018g, ss. 12-19), (Öze, 2018d, ss. 20-23), (Öze, 2018f, ss. 16-21). Nuh peygambere inanmadığı için gemiye binmeyenlerin tufana kapılıp gitmeleri (Öze, 2018g, ss. 12,19), İbrahim peygambere inanmayan toplumu sineklerin istila etmesi ve sineklerden birinin Nemrut'un burnuna girmesiyle Nemrut'un baş ağrıları içinde ölmesi (Öze, 2018d, ss. 20-23), Musa peygambere inanmayan ve İsrailoğullarına zulmeden Firavun ve halkının kuraklık, sel, çekirge sürüsü, böcek ve kurbağaların istilasü gibi çeşitli musibetlerle karşılaşması, Firavuna inanmaları ve zulme devam etmeleri sebebiyle içme sularının kana dönüşmesi (Öze, 2018f, ss. 16-18) gibi konular, Allah'ın cezalandırıcı vasfının işlendiği konulara örnek gösterilebilir. Bunlara ek olarak hikâyelerde Allah'ın yaratıcı vasfı ön plana çıkarılmakla birlikte, yukarıda da belirtildiği üzere O'nun sıfatları hakkında farklı örneklerle de yer verildiği görülmektedir.

Çocukların Allah'ı hangi vasıfları ile tanıyacakları, yetişkinlerin bu konudaki yaklaşımları ile doğrudan ilişkilidir (Mehmedoğlu, 2009, ss. 78-80), (S. A. Yılmaz, 2019, s. 65). Çünkü çocukların Tanrı hakkında edindikleri imgeler, onlara öğretilenlerin bir sonucu olarak gelişmektedir. Okul öncesi dönem çocukları üzerine yapılan bir araştırmada çocukların büyük ölçüde Allah'ın yaratıcı ve cezalandırıcı vasıflarını ön plana çıkararak tanımladıkları tespit edilmiştir (Öztabak & Altıntaş, 2020, s. 62). Bu tespitte çocukların niçin Allah'ın cezalandırıcı vasfını ön plana çıkardıkları dikkat çekici bir husustur. Çocukların bu sonucu kendi kendilerine varması mümkün değildir. Çocukların edindiği cezalandırıcı Tanrı tasavvurunun, yetişkin bireylerin Tanrı tasavvurunun çocuklara bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Oysaki Allah'ın cezalandırıcı yönünün ön plana çıkarılması ve O'nun bir ceza figürü olarak kullanılması, çocukların Allah ile kuracakları ilişkinin korku temelli olmasına yol açabilecektir (Karaca, 2022, s. 129). Dolayısıyla muhatap kitlenin özellikleri dikkate alındığında hikâyelerde Allah'ı kızan veya cezalandıran bir varlık olarak tanıtmak doğru bir yaklaşım değildir. Bu bağlamda hikâyelerde yer alan Allah'ın affedicilik vasfına dair anlatımlar (Öze, 2018a, s. 22), (Öze, 2018j, ss. 16, 21), af dileyenleri affeden bir varlık olarak Allah'ı tanıtmayı ve böylece hatada ısrar etmeme ve af dileme erdemine vurgu yapması açısından önemli görülmektedir.

Hikâyelerde Allah'ın sıfatları ile ilgili öne çıkan bir diğer konu; O'nun, peygamberleri ve diğer insanları bir takım bela ve musibetlerle sınamasıdır. Yusuf peygamberin kardeşleri tarafından kuyuya atılması (Öze, 2018k, s. 7) ve Züleyha'nın isteğini yerine getirmediği için uzun yıllar zindanda kalması (Öze, 2018k, ss. 11-12), Eyyûb peygamberin sağlıklı, varlıklı ve mutlu bir aile hayatı varken Allah'ın onu hastalıkla sınaması sebebiyle sağlığını mallarını ve mutlu ailesini kaybetmesi (Öze, 2018c, ss. 10-12), Yunus peygamberin denize atılması ve

bir balık tarafından yutulması (Öze, 2018j, s. 19), gibi konular bu anlatımlara örnek gösterilebilir.

Kur'an'ı Kerim'de peygamberlerin veya kavimlerin, birtakım musibetlerle imtihan edildiklerinden haber verilmektedir. İlgili ayetler⁷, Allah'ın kadir-i mutlak bir varlık olarak insanları veya toplumları bazı musibetlerle sınavabileceğini bildirmektedir. Ancak bu olayların okul öncesi döneme yönelik hikâyelerde yer almasının bazı problemleri de beraberinde getirebileceği söylenebilir. Çünkü okul öncesi dönem, çocukların büyük ölçüde operasyonel düşünmediği yani zihinsel kıyaslama yapamadığı, mantıksal ilişkiler kuramadığı bir dönemdir (Yavuzer, 2014, s. 221). Bu dönemde çocuklar olayları oluşturan neden-sonuç ilişkilerini kavrayabilecek bilişsel gelişime yeterince ulaşmamışlardır. Dolayısıyla üst düzey zihinsel çıkarımlar yapmayı gerektiren ve içerisinde çocukların anlayamayabileceği çeşitli hikmetleri barındıran bu tür konuların hikâyelerde işlenmesinde bu hususun göz önünde bulundurulması önemlidir.

Hikâyelerde Allah inancı ile ilişkili olarak ele alınan diğer bir konu ise bazı toplumların putlara veya başka varlıklara tapınması ile ilgilidir. Hikâyelerde bazı insanların putlara taptıkları onlara saygı gösterdikleri, peygamberlerin de bu insanları uyardıkları ve onları Allah'a ibadet etmeye davet ettikleri anlatılmakta; putların kör, sağır, çirkin, akılsız, cansız ve herhangi bir şeye gücü yetmeyen varlıklar olduklarına vurgu yapılmaktadır (Öze, 2018g, s. 8), (Öze, 2018j, ss. 6, 12).

Allah'ın varlığını ve birliğini ve yalnızca O'na ibadet edilmesi gerektiğini çocuklara öğretmesi bakımından bu anlatımlar önemlidir. Ancak okul öncesi döneme yönelik çocuk kitaplarında putlarla ilgili konulara yer verilip verilmeyeceği konusu ayrıca tartışılması gereken bir husustur. Burada konu ile ilgili bazı problemlere dikkat çekmek gerekmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının özelliklerinden biri animizm yani canlandırmacılıktır. Bu dönemde çocuklar, nesnelere canlı olduğuna veya hareket ettiklerine inanma eğilimindedir. Bu sebeple onlar cansız nesnelere yaşamsal öğeler yüklemekte (Yavuzer, 2005, s. 88), (Mehmedoğlu, 2009, s. 71) ve oyunlarında onları canlı bir varlık olarak kullanmaktadırlar. Dolayısıyla putlar hakkındaki kör, sağır, cansız vb. şeklindeki nitelermeler, çocukların zihninde verilmek istenen mesaja uygun bir karşılık bulmayabilir. Dolayısıyla, çocukların putlarla ilgili verilmek istenen mesajı doğru şekilde anlamaları, onların gelişim özellikleri açısından problemlili görünmektedir. Örneğin İbrahim peygamber hikâyesinde onun çocukken de putlara saygı göstermediğini belirtmek üzere küçük putların boyunlarına ip bağlayarak onları yerlerde sürüklediği anlatılmaktadır (Öze, 2018d, s. 11). Oysaki bu olay, çocuklar tarafından tabii bir durum veya bir oyun olarak da algılanmaya müsaittir. Çünkü çocuklar, cansız nesnelere bu tür oyunlar oynayabilmektedir. Bu sebeple okul öncesi döneme yönelik peygamber hikâyelerinde

⁷ Bkz. Bakara Suresi 1/155-156; Tâhâ Suresi, 20/128.

putlarla ilgili konulara yer verilmemesi, çocukların taşıdığı özellikler açısından daha uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Allah inancına ilişkin yukarıda ortaya konan hususlar doğrultusunda şunlar söylenebilir: Okul öncesi dönemde çocuklar Allah'ı somut varlıklara benzetme eğilimindedir. Bu dönemin en temel özelliklerinden biri, yaratıcının somut olgu ve olaylarla ilişkilendirilerek tanınmasıdır (Oruç, 2013, s. 984). Buna göre çocukların Allah'ı insanla veya tabiatla ilişkili bazı özelliklerle tanımlaması, gelişim özellikleri açısından tabiidir. Burada önemli olan husus, çocuklara Allah'ın diğer varlıklardan veya bu varlıkların özelliklerinden farklı olduğu bilincinin kazandırılmasıdır. Böylece çocukların Allah ile ilgili somut tahayyülleri, zamanla ruhani bir boyut kazanacak ve Allah, daha çok özsel özellikleri ile tahayyül edilmeye başlanacaktır (Karaca, 2022, s. 140). Nitekim ülkemizde konu ile ilgili yapılan bazı araştırmalarda 5-6 yaşlarındaki çocukların Allah kavramını somut olarak algılamakla birlikte, Allah'ın aslında somut varlıklardan farklı olduğunun bilincinde oldukları tespit edilmiştir (Şimşek, 2014, s. 63). Bu sebeple peygamber hikâyelerinde çocuklara Allah'ın varlığı, birliği ve sıfatları hakkında temel bilgiler verilmesi önemlidir. Ancak bu anlatımlarda çocukların gelişim dönemi özellikleri dikkate alınmalı ve onların Allah hakkındaki duygu ve düşüncelerinin sağlıklı bir zemine oturtulmasına dikkat edilmelidir.

1.2.1.2. Melek İnancı

Araştırmada inanç teması altında değerlendirilen diğer bir konu meleklerle ilgilidir. Hikâyelerde meleklerle ilgili anlatımlar iki yerde geçmektedir. Âdem peygamber hikâyesinde Allah'ın Âdem'i yarattıktan sonra meleklerin ona saygı göstermelerini emrettiği ve meleklerin bu emri hemen yerine getirdikleri belirtilmekte (Öze, 2018a, s. 12), İsa peygamber hikâyesinde de bir oğlu olacağını müjdemek için Allah tarafından Cebrail'in Meryem'e gönderildiği ifade edilmektedir (Öze, 2018e, s. 6). Diğer hikâyelerde ise meleklerle ilgili herhangi anlatıma yer verilmemektedir.

Okul öncesi dönem, çocukların soyut varlıkları kavramada zorlandıkları bir zaman dilimidir. Çocuklar bu dönemde antropomorfist bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla görmedikleri varlıkları gördükleri ile ilişkilendirerek, yani somutlaştırarak anlama çabasıdır. Ayrıca çocukların melekleri; cin, peri vb. hayali varlıklar ile ilişkilendirmesi (Köylü & Oruç, 2017, s. 80,81) ve bu varlıklarla ilgili şemalar oluşturmada çeşitli problemlerle karşılaşması mümkündür. Ancak burada önemli olan husus, meleklerin yaratılışları itibarı ile "iyi" birer varlık olduğu ve bu özellikleriyle diğer görünmeyen varlıklardan farklı olduğu bilincinin (Köylü & Oruç, 2017, s. 82) çocuklara kazandırılmasıdır. Buradan hareket edildiğinde hikâyelerde meleklerin çocuklara hangi özellikleri ile ve nasıl tanıtıldığı önem arz etmektedir. Örneğin İsa peygamber hikâyesinde Meryem'in Hz. İsa'yı müjdemek için gelen Cebrail'i görünce çok korktuğu ifade edilmektedir. Hâlbuki Kur'an'da ilgili ayette

“korku” lafzı doğrudan belirtilmemekte, ayetten dolayı olarak anlaşılmalıdır.⁸ Her ne kadar daha sonra verilen müjde ile bu korkunun yersiz olduğu anlaşılrsa da ilgili ayette yer almayan bir kelimenin Hz. Meryem’in yaşadıklarından hareketle hikâyeye eklenmesi, çocukların melek tasavvurunu yanlış veya olumsuz etkileyebilecektir. Belirtilenler doğrultusunda hikâyelerde melek kavramının ancak iyiliği çağrıştıracak anlatımlarla işlenmesi ve böylece meleklerin iyiliğin sembolü olduğu düşüncesinin çocuklara kazandırılması önemli görülmektedir. Ayrıca DİB 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları öğretici kitabında melek kavramına değinmeden vahiy konusunu işlenmesi yönündeki tavsiye⁹ göz önünde bulundurularak peygamber hikâyelerinde melek konusuna ya hiç yer verilmemeli ya da çocuklarda yanlış veya olumsuz melek tasavvuru oluşturabilecek anlatımlardan kaçınılmalıdır.

Melek kavramı ve konusuyla ilişkili yukarıda belirtilen bazı hususlar, görünmeyen bir diğer varlık olan şeytan için de geçerlilik arz etmektedir. Âdem peygamber ve Eyyûb peygamber hikâyelerinde şeytan kavramına yer verildiği ve çeşitli olaylarla ilişkili olarak şeytan konusunun işlendiği görülmektedir. Bu anlatımlarda şeytan, insanların düşmanı olarak tanımlanmış, insanları gizlice takip eden bir insan silüetinde, karaltı şeklinde resmedilmiştir (Öze, 2018a, s. 14), (Öze, 2018c, s. 14). Hikâyelerin görsel özellikleri bu çalışmanın konusu olmamakla birlikte konu ile ilgili bazı hususlara burada değinilmesi gerekli görülmüştür. Öncelikle okul öncesi dönemin sonları, çocukların hayali korkularının arttığı bir dönem olarak bilinmektedir (Yavuzer, 2005, s. 98). Böyle bir dönemde onlar için hazırlanan kitaplarda şeytan gibi kötülüğü temsil eden bir varlığa yer verilmesi ve buna ek olarak onun insan suretinde resmedilmesi, çocuklarda çeşitli korku problemleri oluşturabilir veya onların var olan korkularını daha da derinleştirebilir. Dolayısıyla peygamber hikâyelerinde bu ihtimaller göz önünde bulundurulmalı, hikâyelerin içerik ve görselleri buna göre oluşturulmalıdır.

1.2.1.3. Kutsal Kitap İnancı

Hikâyelerde peygamberlerle birlikte onlara gönderilen kutsal kitaplar hakkında da anlatılara yer verilmektedir. Bu anlatımlarda Davud peygambere Zebur, İsa peygambere İncil verildiğinden bahsedilmekte (Öze, 2018b, s. 22), (Öze, 2018e, s. 15) fakat Musa peygamber hikâyesinde Tevrat ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemektedir. Konunun geçtiği metinlerde Davud peygamberin çokça ibadet ettiği ve “sabahlara kadar” Zebur okuduğu belirtilmekte (Öze, 2018b, s. 22), Hz. İsa’ya Allah tarafından İncil gönderildiği ifade edilmekte ve hikâyede İncil, “yeni kutsal kitap” olarak tanıtılmaktadır (Öze, 2018e, s. 15). Bu anlatımlar, Allah tarafından peygamberlere kitaplar gönderildiğini ve bu kitapların diğer kitaplardan farklı olarak kutsal bir nitelik taşıdığını çocuklara öğretmesi açısından önemlidir. Ancak hikâyelerde geçmiş peygamberlere gönderilen kitaplar Kur’an-ı Kerim ile

⁸ Bkz. Meryem Suresi, 16/21.

⁹ Bkz. Kur’an Kursları Öğretici Kitabı 1 (4-6 Yaş Grubu), (Ankara: DİB Yayınları, 2018), 374.

ilişkilendirilerek anlatılmamaktadır. Güncel ve somut bir örnek olarak ilgili anlatımlarda Kur'an-ı Kerim'e de yer verilmesi, çocukların kutsal kitaplar arasında bağ kurmalarını ve kutsal kitap algılarını oluşturmalarını kolaylaştıracaktır.

1.2.1.4. Peygamber İnancı

Hikâyelerde inanç teması içerisinde ele alınan bir diğer konu peygamberlik ve peygamberlerin özellikleridir. Bu konu ile ilişkili anlatımlar, çocukların peygamber tasavvurunu etkilemesi ve şekillendirmesi bakımından üzerinde durulması gereken hususlardandır. Hikâyelerdeki bilgilerden hareketle peygamberlerin özellikleri hakkındaki verileri nebevi ve beşerî özellikler olmak üzere iki grupta değerlendirmek mümkündür.

Peygamberlerin nebevi yönüne ilişkin olarak hikâyelerde Allah'ın insanlar arasından elçiler seçtiği ve onları peygamber olarak görevlendirdiği (Öze, 2018a, s. 24), (Öze, 2018g, s. 9), (Öze, 2018d, s. 13), (Öze, 2018k, s. 12), (Öze, 2018c, s. 6), (Öze, 2018f, s. 12), (Öze, 2018b, s. 22), (Öze, 2018i, s. 8), (Öze, 2018e, s. 12), onlara kitap gönderdiği (Öze, 2018b, s. 22), (Öze, 2018e, s. 15), diğer insanlar adına onlarla konuştuğu, onlara dünyanın neden yaratıldığı ve burada nasıl yaşanması gerektiği gibi merak edilen soruların cevaplarını bildirdiği ifade edilmekte ve onların insanlar için bir öğretmen olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca onların sıkıntı içerisindeki insanlar için bir kurtarıcı oldukları da belirtilmektedir (Öze, 2018f, s. 5).

Peygamberlerin tevhid inancı çerçevesindeki tebliğ ve irşat görevleri, onların nebevi özellikleriyle ilgili hikâyelerde dikkat çeken diğer bir husustur. Hz. Âdem'in çocuklarına hep Allah'ı anlatması (Öze, 2018a, s. 24), Hz. Nuh'un taştan çamurdan heykellerden istekte bulunan halkını sadece Allah'tan istekte bulunmaya ve O'na şükretmeye davet etmesi (Öze, 2018g, s. 9), Hz. İbrahim'in putlara tapan insanları (Öze, 2018d, s. 15), Hz. Musa ve Hz. Harun'un halkına zulmeden firavunu (Öze, 2018f, s. 13), Hz. Süleyman'ın güneşe tapınan Sebe halkını ve kraliçeleri Belkıs'ı (Öze, 2018i, s. 13), Hz. Yunus'un, Ninovalıları sadece Allah'a inanmaya, O'na teşekkür etmeye davet etmesi (Öze, 2018j, s. 9), Hz. İsa'nın insanları Allah'a ibadete çağırması (Öze, 2018e, s. 16) gibi konular hikâyelerde önemli bir yer tutmaktadır.

Gönderildikleri toplumlara Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaya davet etmek, peygamberlerin temel elçilik görevlerinden biridir. Dolayısıyla peygamberlerin hayatları bir anlamda onların tevhid mücadelelerini ortaya koymaktadır. Kur'an'ın temel ilkesinin (Evkuran, 2007, s. 45) ve Kur'an kıssalarının ana temasının tevhid olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Kaya, 2002, s. 37) hikâyelerde yer alan bu konuların peygamberlerin temel görevlerini ortaya koyması açısından önem taşıdığı söylenebilir. Ancak okul öncesi dönemdeki çocukların gelişim özellikleri dikkate alındığında, hikâye içeriklerinin oluşturulmasında peygamberlerin tevhid mücadelelerine yer verilmesinin gerekliliği, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur.

Peygamberlerin nebevi yönü ile ilgili diğer bir konu, onların mucizelerle desteklenmiş olmalarıdır. Nemrut'un yaktığı büyük ateşin Allah'ın emriyle Hz. İbrahim'i yakmaması (Öze, 2018d, s. 19), Hz. Eyyûb'un hastalığının Allah'ın emri ile ayağını vurduğu yerden çıkan şifalı sudan içmesi ve yıkanması sonucunda iyileşmesi (Öze, 2018c, ss. 18-19), Firavun'un mucize isteği üzerine Hz. Musa'nın asasının ejderha gibi bir yılanı dönüşmesi (Öze, 2018f, s. 14), yine onun asasıyla denize vurması sonucu denizin ikiye yarılarak inananlara geçebilecekleri bir yol açılması (Öze, 2018f, s. 21), Firavunun zulmünün devam etmesi sebebiyle şehirde kuraklık, yağmur, çekirge ve kurbağa istilası, içme sularının kana dönüşmesi gibi felaketlerin yaşanması ve onun duasıyla halkın bu felaketlerden kurtulması, Firavun ve askerlerinin suda boğulması, Allah'ın Hz. Süleyman'a kuşların dilini öğretmesi, rüzgârı onun emrine vermesi, cinleri ona hizmetkâr kılması (Öze, 2018i, s. 9), denize atılan Hz. Yunus'un bir balık tarafından yutulması ve tövbesi kabul olunca balık tarafından karaya bırakılması, Hz. Meryem'in kendi başına çocuk sahibi olması, Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi (Öze, 2018e, s. 6) ve henüz bebek iken insanlara Allah'ın kendisini peygamber seçtiğini ve kendisine kitap gönderdiğini bildirmesi (Öze, 2018e, s. 12), yine insanların mucize isteği üzerine çamurdan bir kuş yapması ve Allah'ın bu çamurdan kuşa hayat vermesi, İsa peygamberin çok ağır hastaları bir dokunuşla iyileştirmesi, gözleri görmeyenlerin gözlerini açması (Öze, 2018e, s. 17), kral tarafından öldürülmesi emredilince onun yerine, fiziki benzerliği sebebiyle onun yerine Yahuda'nın öldürülmesi ve Allah'ın onu gökyüzünde başka bir âleme alması (Öze, 2018e, s. 22), hikâyelerde anlatılan mucizelerdir.

Mucizeler, bütün varlığın ve olayların Allah'ın kudretinde olduğunu gösteren ve insan düşüncesini metafizik âleme açan bir kapı olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle mucize anlatımları, her şeyin Allah'ın elinde olduğunu, O'nun istemesiyle her şeyin kolaylıkla gerçekleşebileceği inancını çocukta oluşturması veya pekiştirmesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda yaratıcının yarattıklarını koruyucu, gözetici bazı işaretler verme kudretini her zaman elinde bulundurduğu perspektifini ortaya koyan bir mucize açıklaması, çocukların zihninde Allah'ın kudreti hakkında bir bilinç oluşturabilecektir (Yonar, 2013, s. 292). Ayrıca okul öncesi dönemde çocukların yüksek bir hayal gücüne sahip oldukları dikkate alınırsa, olağanüstü özellikler taşıyan mucizelerin çocuklar için oldukça ilgi çekici olduğu da söylenebilir. Bununla birlikte henüz işlem öncesi dönemde olan çocuklara, peygamberlerin hayatlarından mucizeler aktarılan verilmek istenen mesaj ve ulaşılmak istenen amaç doğrultusunda hareket edilmesi ve bu konuda seçici davranılması gerektiği yadsınmaz. Çünkü mucizelerin, çocuk zihninde medyada pek çok örneği bulunan hayal ve fantezi ürünü olaylarla ilişkilendirilmesi veya karıştırılması muhtemeldir. Örneğin Hz. Musa'nın asasının sihirli bir değnek veya Hz. Eyyûb'un içtiği suyun sihirli bir iksir olarak çocuk zihninde algılanması mümkündür. Dolayısıyla hikâyelerin anlatım, görsellik veya mesajlarında mucize olanın fantezi olandan ayrıştırılarak sunulması için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği, üzerinde durulması gereken hususlardan biridir. Bu noktada çocuklara yönelik peygamber hikâyelerinde mucizelere odaklanmak ve onları ön plana çıkarmak

yerine, mucizelerin arkasında yatan mesajlara, peygamberlerin Kur'an-ı Kerim tarafından övgüyle bahsedilen kişilik/karakter yapılarına ve örnek davranışlarına vurgu yapılması, peygamberlerin gönderiliş gayeleri de dikkate alındığında daha uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Hikâyelerde peygamberlerin nebevi özellikleriyle birlikte beşerî özelliklerine ilişkin konular da işlenmiştir. Bazı peygamberlerin çocukluk dönemleri (Öze, 2018d, ss. 7-11), (Öze, 2018k, ss.5-8), (Öze, 2018f, ss. 6-8), (Öze, 2018c, ss. 5-8) (Öze, 2018e, ss. 11-15), güzel sesli (Öze, 2018b, ss. 8-9), cesaretli (Öze, 2018b, s. 19), merhametli ve akıllı (Öze, 2018b, s. 22), haksızlıklara rıza göstermeyen (Öze, 2018f, s. 9), iyi kalpli (Öze, 2018k, s. 23), cömert, şükreden (Öze, 2018d, s. 19), (Öze, 2018c, s. 7), sabreden, ihtiyaç sahiplerini gözetten (Öze, 2018c, s. 7), iyi bir kul (Öze, 2018c, s. 10), iyilik ve güzelliğe davet eden (Öze, 2018e, s. 18) gibi kişilik ve karaktere ilişkin özellikler; Allah tarafından insanlar arasından seçildikleri, dolayısıyla zaman zaman diğer insanlar gibi yanılıp hata yapabildiklerine (Öze, 2018a, ss. 20-21), (Öze, 2018f, 9), (Öze, 2018j, s. 14) yönelik anlatımlar buna örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıdaki anlatımlar, çocukların peygamberlerle bağ kurmalarını sağlayabilecek çeşitli örnekler sunmaktadır. Örneğin peygamberlerin çocukluklarına ilişkin kesitler, onların da bir zamanlar çocuk olduklarını, bir aile ve bir toplum içerisinde büyüdüklerini göstermesi açısından önemlidir (Köylü & Oruç, 2017, s. 78). Çocukların kendilerine benzeyen, içeriğinde kendilerinden bir şeyler buldukları örnekleri daha kolay benimsedikleri düşünüldüğünde (Oruç, 2011, s. 95), peygamber hikâyelerinde bu tür anlatımlara daha çok yer verilmesi, onların peygamberleri ve peygamber yaşamlarını örnek olarak hayatlarına aktarmalarında önemli katkı sağlayacaktır.

Hikâyelerde peygamberlerin beşeri yönlerine ilişkin anlatımlar, onların da bu yönleriyle diğer insanlar gibi olduklarını, dolayısıyla zaman zaman hata edip yanılabilindiklerini, fakat onların hatalarında ısrar etmeyip af dileme erdemini gösterdiklerini (Öze, 2018a, s. 22) ortaya koyması itibarıyla önemlidir. Çünkü peygamberler her yönleri ile insanlara örneklik teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu konuların hikâyelerde işlenmesi, insanların kendi yaşamlarında onları örnek almaları için olumlu örnekler sunmaktadır. Bununla birlikte hikâyelerde çocukların peygamber tasavvurunu olumsuz etkileyebilecek bazı içerikler tespit edilmiştir. Örneğin Musa peygamber hikâyesinde Hz. Musa'nın, bir adamın İsrailoğullarından bir kişiyi dövdüğünü görmesi üzerine bu haksızlığa dayanamayarak adama bir tokat attığı ve bunun sonucunda adamın düşüp öldüğü, onu öldürerek büyük bir suç işleyen Hz. Musa'nın kaçmaya karar verdiği ve gizlice Mısır'ı terk ederek Medyen'e gittiği anlatılmaktadır (Öze, 2018f, s. 9). Bu anlatımda Hz. Musa bir insanı öldürerek suç işleyen ve bunun üzerine yakalanıp cezalandırılmamak için gizlice kaçan bir suçlu olarak gösterilmektedir. Hedef kitlenin gelişim özellikleri dikkate alındığında yukarıda örnekleri verilen olaylara çocuk hikâyelerinde yer verilmesinin gerekçesini dini veya pedagojik açıdan temellendirmek mümkün görünmemektedir. Nitekim çocuklar için hazırlanan İncil

kitapları üzerine yapılan bir araştırmada, İncil’de bulunmasına rağmen peygamberlerle ilgili konularda toplum tarafından hoş karşılanmayacak hususlara çocuk kitaplarında yer verilmediği belirtilmektedir (Bilecik, 2014, s. 29). Dolayısıyla peygamberlerin beşerî yönü ile ilgili anlatımlarda onların aynı zamanda bir peygamber oldukları daima göz önünde bulundurulmalı ve çocukların peygamber tasavvurunu olumsuz etkileyebilecek konu ve olaylara hikâyelerde yer verilmemelidir.

1.2.2. İbadet Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmada hikâyelerin içeriğinden hareketle oluşturulan diğer bir tema, ibadet alanına ilişkindir. Bu tema altında ulaşılan bulgulara göre ilgili anlatımlarda ibadetlerin Allah’a veya putlara yönelik yapıldığına ilişkin örneklere yer verildiği görülmektedir. Hikâyelerde peygamberlerin Allah’tan başkasına ibadet etmedikleri, bir şey isteyeceklerinde yalnız O’ndan istedikleri, nimetler karşısında sadece O’na şükrettikleri (Öze, 2018g, ss. 7,9), (Öze, 2018d, 19), (Öze, 2018c, s. 7), (Öze, 2018i, s. 8), (Öze, 2018j, s. 7); diğer taraftan bazı insanların putlara veya başka varlıklara taptıkları, onlara saygı gösterdikleri, onlardan istekte buldukları ve onlara teşekkür ettikleri (Öze, 2018g, ss. 5-6), (Öze, 2018d, ss. 9-10), (öze, 2018i, s. 11), (Öze, 2018j, ss. 6,7) anlatılmaktadır. Bu anlatımlarda ibadetlerin yalnızca Allah’a has kılınması gerektiğinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Bu anlatımlar, ibadetlerin yalnızca Allah’a yönelik yapılması gerektiği bilincini çocuklara kazandırması açısından önemlidir. Ayrıca çocuklar gerek bu tür anlatımlar gerekse günlük hayatta edindikleri tecrübeler yoluyla ibadet ile Allah arasında bir ilişki kurabilir ve zamanla bu ilişkiyi geliştirebilirler.

Araştırmada ibadet alanı ile ilişkili olarak değerlendirilen diğer bir konu dualardır. Hikâyelerde Hz. Musa, Mısır halkının maruz kaldığı çeşitli musibetlerin kaldırılması için (Öze, 2018f, ss. 16-18), Hz. Yunus’un yaptığı hatanın affedilmesi için (Öze, 2018j, s. 21), kardeşleri tarafından kuyuya atılan Hz. Yusuf’un çaresizlik içinde kalması (Öze, 2018k, s. 8) ve yine onun en küçük kardeşi Bünyamin’e zarar gelmemesi için (Öze, 2018k, s. 17) Allah’a yaptıkları dualara yer verilmektedir. Bu anlatımlarda genellikle çaresizlik ve sıkıntı içinde iken ya da çeşitli isteklere ulaşmaya yönelik dua örnekleri bulunmaktadır. Bu duaların bir kısmı peygamberlerin kendileri için yaptıkları dualara örnek teşkil ederken, bir kısmı da başkalarına yönelik duaları içermektedir. Dualar çocukların bilfiil katılımında buldukları ve bizzat tecrübe edebildikleri bir ibadettir (Mehmedoğlu, 2009, s. 83). Dolayısıyla çocuk ve dua/istek arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle okul öncesi dönemde çocukların dua etme isteği oldukça kuvvetlidir (Selçuk, 1990, s. 111). Bu bağlamda çocukların duaya yönelik ilgileri iyi değerlendirilmeli, onların dua vasıtasıyla Allah ile bağ kurmalarına veya var olan bağlarını güçlendirmelerine olanak sağlanmalıdır. Bu bağlamda insanların sıkıntılar karşısında kendini yalnız ve çaresiz hissetmemesi gerektiği bilincini çocuklara kazandırması ve -çocukların bu dönemde sahip oldukları benmerkezci özellikleri dikkate alınırsa- sadece kendileri için değil, başkaları için de dua etme erdemini onlara kazandırması açısından bu anlatımlar oldukça değerlidir.

Hikâyelerde ibadet kavramıyla ilişkili kullanılan diğer kavramlar da incelenmiştir. Buna göre ibadetlerin daha çok mabet ve kutsal kitap kavramları ile ilişkilendirilerek anlatıldığı görülmektedir. Örneğin Davud peygamberin çokça ibadet ettiği ve sabahlara kadar Zebur okuduğu (Öze, 2018b, s. 22), Süleyman Peygamber'in Kâbe'yi ziyaret ettiği ve orada çokça ibadet ettiği (Öze, 2018i, s. 10), Hz. Meryem'in öteki genç kızlardan farklı olarak mabette yaşadığı, dışarıya pek çıkmadığı, bol bol ibadet ettiği ve Allah'ın ayetlerini okuduğu (Öze, 2018e, s. 5) anlatılmaktadır.

Mabetler bizatihi ibadet mekânlarıdır ve peygamberlere gönderilen kutsal kitapların okunması, öğrenilmesi de ibadet kapsamındadır.¹⁰ Bu açıdan ibadetlerin mabet ve kutsal kitap okumakla ilişkilendirilmesi çocuk zihninde ibadet ile bu kavramlar arasında bir bağlantı oluşturabilir. Ancak ibadetler sadece belirli bir mekân ve törensel uygulamalarla sınırlı olarak değerlendirilemez. Allah rızası taşıyan her duygu, düşünce ve davranış ibadet kapsamındadır. Dolayısıyla hikâyelerde Allah'ın sevgisini kazanma amacı güden her davranışın ibadet kapsamına girdiği bilincini kazandıracak kavram ve örnekler de yer verilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer husus, peygamberlerin hayatlarında ibadet kavramı ile ilişkili bazı önemli konu veya olaylara hikâyelerde yer verilmemesidir. Örneğin İbrahim peygamber hikâyesinde Kâbe ve hac ibadeti ile ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemektedir. Hz. İbrahim'in oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'yi inşası veya insanları hacetmeye davet etmesi vb. konuların hikâyede geçmemesi, Kâbe'nin güncel ve somut bir örnek olduğu da dikkate alındığında önemli bir eksiklik olarak nitelendirilebilir. Yine Hz. Davud hikâyesinde oruç ibadetinin hikâyelerde işlenmediği görülmektedir. Oysaki oruç ibadeti hem geçmiş peygamberlere ve ümmetlerine hem de Müslümanlara emredilen ortak ibadetlerdendir. Dolayısıyla hikâyelerde çocukların her yıl ramazan ayında çevrelerinde gözlemledikleri veya bizzat tecrübe ettikleri oruç ibadeti hakkında geçmiş peygamberlerin hayatlarından verilecek örnekler, bu ibadetin önemini kavramalarına katkı sağlayabilecektir.

Sonuç olarak erken çocukluk döneminde çocukların taklit ve özdeşleşme özelliklerinin ibadetlere karşı ilgi duymalarında etkili olduğundan hareketle (Elkind, 1970, s. 35) hikâyelerde dinin temel unsurlarından biri olan ve pratik yönünü oluşturan ibadetlerle ilişkili kavram ve konulara yer verilmesi, amacını veya anlamını bilmeseler de çocukların erken yaşlardan itibaren ibadetler ve ibadetlerle ilişkili kavramlarla tanışması açısından önemlidir (Karaca, 2022, s. 143).

¹⁰ Kur'an-ı Kerim okumanın faziletine dair bazı hadislerle ilgili olarak bkz. Tirmizî, "Fedâilu'l-Kur'an", 16, 18; Dârimi, "Fedâilu'l-Kur'an", 1.

1.2.3. Ahlâk Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan diğer bir tema ahlâk alanına ilişkindir. Hikâyelerde bu alanla ilgili olarak; iyilik, iyiliğe davet etmek (Öze, 2018k, s. 12), (Öze, 2018e, s. 18), kötülük (Öze, 2018g, ss. 10,11), saygı göstermek (Öze, 2018a, s. 13), affetmek (Öze, 2018a, s. 20), (Öze, 2018j), s. 21), (Öze, 2018k, s. 21), pişmanlık (Öze, 2018a, s. 21.), (Öze, 2018j, s. 15), (Öze, 2018i, s. 22), af dilemek (Öze, 2018a, s. 22), (Öze, 2018j, s. 21), alay etmek (Öze, 2018j, s. 10), cezalandırmak (Öze, 2018e, s. 19), intikam almak (Öze, 2018a, s. 14), nefret etmek (Öze, 2018a, s. 14), merhamet etmek (Öze, 2018a, s. 20), yalan söylemek (Öze, 2018e, s. 20), yasaklamak (Öze, 2018a, s. 11), kandırmak (Öze, 2018a, s. 20), (Öze, 2018a, s. 24), sabretmek (Öze 2018k, s. 19), (Öze, 2018c, s. 11), yardım etmek, cömertlik (Öze, 2018c, s. 6) gibi konular yer almaktadır. Bu örnekler incelendiğinde hikâyelerde hem olumlu hem de olumsuz ahlâkî tutum ve davranışların çeşitli konular bağlamında işlendiği görülmektedir.

Çocuklar, modelleri izleyerek veya taklit yoluyla ahlâkî formasyonlarını kazanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2013, s. 4). Bunun yanında eğitsel değer taşıyan çeşitli araçlar da çocukların ahlâkî gelişimlerini desteklemede kullanılmaktadır. Hikâye ve masallar bu kategoride değerlendirilebilir (Hökelekli, 1998, s. 199), (Millî Eğitim Bakanlığı, 2013, s. 29). Bu bağlamda peygamber hikâyelerinde karakterlerin ahlâkî alana ilişkin düşünce, tutum ve davranışlarını içeren örnekler, çocukların bu alandaki gelişimlerini destekleyebilir, hatta olumlu tutum ve davranış kazanmalarına katkı sağlayabilir. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer husus, ahlâkî gelişimin zihinsel süreçlerle olan ilişkisi hakkındadır. Çocuklar zihinsel gelişime bağlı olarak süreç içerisinde kendine has bir düşünce ve muhakeme yapısı geliştirerek ahlâkî yargı ve davranışlarını oluşturmakta ve yönlendirmektedir (Hökelekli, 1998, s. 188). Dolayısıyla hikâyelerde ahlâkî alana ilişkin içeriklerin oluşturulmasında çocukların zihinsel gelişim özelliklerine uygun amaç, yöntem ve araçlar belirlenmesi zorunluluk arz etmektedir (Hökelekli, 1998, s. 198).

Burada konu ile ilgili tespit edilen bir diğer husus, peygamberlerin hayatlarından eğitsel özellikler taşıyan ve çocukların ahlâkî gelişimlerini destekleyebileceği düşünülen fakat hikâyelerde bahsedilmeyen bazı konu veya olaylarla ilgilidir. Örneğin Hz. İbrahim, Kur'an'da en çok anlatılan peygamberlerden biridir ve Kur'an'da onun sükûneti, hoşgörü sahibi olması ve hilmi Müslümanlara örnek olarak sunulmaktadır.¹¹ Ayrıca o cömertliği ve misafirperverliği ile bilinen bir peygamberdir. Ancak ahlâkî açıdan güzel bir örneklik teşkil edebilecek bu özelliklere İbrahim peygamber hikâyesinde yer verilmemektedir. Bu durum, hikâyede Hz. İbrahim'in kişilik ve karakter özelliklerinin odaktan uzak kaldığını göstermektedir. Bu konuda dikkat çeken bir diğer husus Süleyman peygamber hikâyesi ile ilgilidir. Kur'an'da da detaylı olarak aktarılan Hz. Süleyman'ın ordusu ile karıncalar arasında

¹¹ Bkz. Tevbe Suresi, 9/114.

geçen diyaloga¹² hikâyede yer verilmemektedir. Oysaki bir insan ve bir canlı arasında geçen bu diyalog, hem çocuklar için ilgi çekici mucizevi özellikler taşımakta hem de insanın doğa ve diğer canlılar karşısındaki ahlâkî sorumluluklarını öğretmesi açısından güzel bir örnek oluşturmaktadır. Belirtilenler çerçevesinde ahlâkî değerlerin çocuklarda inşası için peygamberlerin hayatlarında yer alan bu tür örnekler hikâyelerde daha çok yer verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Allah, insanlar arasından peygamberler seçmekte ve onları diğer insanlara örnek olarak göndermektedir. Bu açıdan peygamberlerin hayatları, her yönüyle insanlar için bir rol model nitelik taşımaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in önemli bir bölümünü peygamber kıssaları oluşturmaktadır. Bu durum, peygamber kıssalarının insanlar için taşıdığı değeri ve önemi göstermektedir. Bu önem dolayısıyla Kur'an-ı Kerim ve hadislerden hareketle oluşturulan kısas-ı enbiyalar, tarih boyunca gerek sözlü gerekse yazılı kültürde İslam inanç, ibadet ve ahlâk esaslarının kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir işlev görmüştür. Peygamber kıssaları, inanç, ibadet ve ahlâk boyutlarına ilişkin pek çok konu ve kavramı ihtiva etmektedir. Bu konu ve kavramlar, insanların din anlayışlarını ve buna bağlı olarak dinî yaşantılarını etkileme ve şekillendirme potansiyeline sahiptir. Buradan hareketle temelde yetişkinleri hedef alan peygamber hikâyeleri, erken yaşlardan itibaren çocukların dinî duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirmede önemli bir araç olarak görülmektedir. Bunun doğru şekilde kullanılması, çocukların gelecek yaşantılarında din ile kuracakları ilişkinin olumlu bir şekilde gelişmesinde etkin rol oynayacaktır. Ancak muhatap kitlenin özellikleri çerçevesinde peygamber hikâyelerinin içeriğinin oluşturulmasında ve bu içeriğin sunumunda hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği, din eğitiminde tartışılması gereken problem alanlarından biridir. Buradan hareketle araştırmada DİB tarafından yayımlanan "Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri" adlı serinin içeriğinin oluşturulmasında ve bu içeriğin sunumunda hedef kitlenin gelişim özelliklerinin ne derece dikkate alındığı problemine odaklanılmıştır. Yapılan analizler ve konu ile ilgili elde edilen bulgular doğrultusunda dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır.

"Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri" serisinde konuların işleniş şeklinde klasik peygamberler tarihi veya kısas-ı enbiya kitaplarının içerik oluşturma şekline bağlı kalındığı ve bu açıdan tarihi şahsiyet ve olayların kronolojik şekilde aktarıldığı geleneksel yaklaşımın ilgili eserde de devam ettirildiği söylenebilir.

Hikâye içeriklerinden hareketle oluşturulan inanç, ibadet, ahlâk temaları altında toplanan veriler incelendiğinde inanç alanına ilişkin konu ve olayların hikâyelerde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. İnanç alanı içerisinde ise Allah'a iman konusu, bütün hikâyelerin ortak konusu olarak öne çıkmaktadır. Bu konuyla bağlantılı olarak tevhid, şirk ve inkâr

¹² Bkz. Neml Suresi, 27/17-19.

konularının hikâyelerin özünü oluşturduğu söylenebilir. Buradan hareketle hikâyelerin ahiret, kaza ve kadere iman hariç tutulursa temelde İslam inanç esasları merkezli bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Peygamberlerin gönderiliş gayesi ve hayatları dikkate alındığında hikâyelerin merkezine inanç konularının yerleştirilmesi tabii bir durum olarak değerlendirilebilir. Yine çocukların İslam'ın temel inanç esaslarını öğrenmelerine zemin hazırlaması açısından bu yaklaşımın önemli olduğu ifade edilebilir. Hikâyelerde ahiret, kaza ve kadere imanla ilgili inanç konularına yer verilmemesi ise hedef kitlenin gelişim özellikleri dikkate alındığında uygun bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir. Ancak inanç konuları işlenirken okul öncesi dönemdeki çocukların gelişim özelliklerine uygun olmayan put, cin, şeytan kavramlarına ve bu kavramlarla ilgili çeşitli anlatımlara da hikâyelerde yer verildiği görülmektedir.

İbadet teması altında toplanan veriler incelendiğinde ibadetlerle ilgili konuların büyük oranda Allah'a, putlara ve diğer cansız varlıklara yönelik ibadetler çerçevesinde işlendiği söylenebilir. Bu anlatımlarda ibadetlerin yalnızca Allah'a yönelik olması gerektiği vurgusu ön plana çıkmaktadır. Bu da ibadet etmeye layık yegâne varlığın Allah olduğunu çocuklara öğretmesi açısından önemlidir. Şükür ve dua kavramları da ibadetlerle ilişkili olarak içerikte öne çıkan diğer kavramlardır. Nimetlerin kaynağının gösterilmesi ve hiçbir zaman yalnız olmadıkları bilincinin çocuklara kazandırılması bağlamında içerikte bu tür kavramlara yer verilmesi doğru bir yaklaşımdır. İbadet alanı ile ilgili ulaşılan sonuçlardan biri de bu kavramın sadece mabet ve kutsal kitap okumakla ilişkilendirilerek sınırlı şekilde anlatılmasıdır. Geçmiş peygamberlerin ibadetleri hakkındaki bilgilerin yetersiz olması, bu durumun gerekçesi olarak gösterilebilir. Ancak konu ile ilişkili olan ve hedef kitleye katkı sağlayacak bazı olayların hikâyelerde konu edilmemesi dikkat çekmektedir. İbrahim peygamber hikâyesinde Kâbe ve İslam'ın 5 şartı içerisinde yer alan namaz ile hac ibadetleri hakkında hiçbir bilgiye yer verilmemesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Oysaki ibadetler dinin pratik yanını göstermesi ve taklide uygun formlar taşıması itibari ile okul öncesi dönem çocuklarının ilgisini çekmektedir. Güncel ve somut bir örnek olarak Kâbe'nin hem doğrudan çocukların duyularına hitap ettiği hem de hac ve namaz ibadeti ile ilişkili olduğu dikkate alınırsa, bu konu ve kavramlara hikâyelerde yer vermenin önemi daha iyi anlaşılabilir. Netice olarak "ibadet" kavramının anlam genişliği de dikkate alındığında hikâyelerde çok daha farklı kavram ve konunun ibadet kavramı bağlamında işlenebileceği ifade edilebilir.

Peygamberlerin insanlara örnek olarak gönderilmesi sebebiyle onların bütün tutum ve davranışları, ahlâkî açıdan inananlara örneklik teşkil etmektedir. Hikâyelerde peygamberlerin tutum ve davranışlarıyla ilgili anlatımlar, okul öncesi dönem çocuklarının taklit ve özdeşim kurma gibi gelişim özellikleri de dikkate alındığında ahlâkî gelişimi destekleyici bir nitelik taşımaktadır. Ancak konu ile ilgili elde edilen bulgulardan hareketle hikâyelerde peygamberlerin ahlâkî özelliklerinden daha çok gösterdikleri mucizelerin ön plana çıkarıldığı söylenebilir. Mucizeler, çocuklar için ilgi çekici ve onların düşünce

dünyalarını geliştirme açısından önemli görülebilir. Ancak peygamberlerin aynı zamanda bir insan oldukları ve bu yönüyle inananlara örneklik teşkil ettikleri gerçeğinin hikâyelerde geri planda bırakılmamasına özen gösterilmelidir.

Hikâyelerde yer alan konular ve bu konuların işlenişi ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında peygamberlerin hayatlarında öne çıkan konulara büyük ölçüde hikâyelerde yer verildiği söylenebilir. Fakat çocuklar için hazırlanan eserlerin yetişkinler için hazırlanan eserlerden özellikle içerik açısından ayrılması ve hedef kitlenin özelliklerine göre şekillendirilmesi gerekmektedir. Ancak çocuklara yönelik hazırlanan siyer kitapları üzerine yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış; yetişkinlere yönelik hazırlanan umumi siyer eserlerinde yer alan konu, olay ve kişilere çocuk siyerlerinde de yer verildiği belirtilmiş, bu yaklaşımın umumi siyer yazınındaki sorunları çocuk siyerlerine de taşıdığı ifade edilmiştir (Saraçoğlu, 2013, s. 167,168). Oysaki çocuk kitaplarının öğreticilik vasfını daha geri planda tutarak çocuklara duyarlılık kazandırmayı, düşünmeyi ve duyumsayarak karar vermeyi amaçlaması gerekmektedir (Sever, 2010, s. 24). Sonuç olarak “Okul Öncesi İçin Peygamber Hikâyeleri” serisinde hikâye içeriklerinin oluşturulmasında hedef kitlenin ihtiyaçları doğrultusunda peygamberlerin hayatlarından hangi kavram ve olaylara yer verileceği ya da hangilerinin dışarıda bırakılacağı ile ilgili açık belirlemelerin yapılamadığı veya bir diğer ifade ile bu konuda hedef kitlenin gelişim özelliklerini dikkate almada bazı eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ulaşılan sonuçlardan hareketle okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan peygamber hikâyelerinde belirtilen hususlara dikkat edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Buna göre peygamber hikâyelerinde genellikle klasik literatüre bağlı kalınarak kronolojik yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Ancak belirli ilke ve mesajların merkeze alındığı tematik eserler, farklı amaçlar doğrultusunda peygamberlerin hayatlarından çeşitli konu, kavram temalarını işleme imkânı taşımaktadır. Dolayısıyla tematik yaklaşımın benimsendiği yeni eserlerle literatür çeşitlendirilerek zenginleştirilmelidir. Hazırlanacak serilerde, Hz. Muhammed ile önceki peygamberler arasında ilişki kurulabilmesi için Hz. Muhammed’e de yer verilmelidir. Okul öncesi dönem için yazılan peygamber hikâyelerinde konular değil, çocukların gelişim özellikleri merkeze alınmalı ve daha çok bilgi aktarımı yerine, belirlenen amaçlara uygun şekilde oluşturulan hikâye içerikleri, hedef kitlenin özelliklerine uygun şekilde sunulmalıdır. Çocuklar için hazırlanan dinî içerikli yayınların temel amaçlarından biri, çocuğun kendisini ve çevresini daha iyi tanınmasına, dinî düşünce, tutum ve davranışlarını olumlu şekilde geliştirmesine ve böylece kişilik ve karakterini oluşturmaya kılavuzluk yapmaktır. Bu çerçevede klasik literatürdeki birikimden günümüzde istifade ederken geleneğin aynen tüketimi yerine bugünün şartları ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Peygamber hikâyelerinin yazım sürecinde ihtiyacın tespit edilmesi, amaçların belirlenmesi ve içeriğin muhatap kitlenin özelliklerine uygun şekilde oluşturulması hususlarına daha fazla önem verilmelidir. Hikâyelerde hangi kavram veya konulara yer verilebileceği konusunda okul öncesi dönem

çocukların gelişim özellikleri esas alınmalıdır. İçeriğin oluşturulmasında ana/birincil kaynaklardan yararlanılması ve hedef kitleye doğru bilgiler aktarılması önemlidir ancak yeterli değildir. Buna ek olarak bu bilgilerin hedef kitlenin duygu ve düşünce dünyalarına hitap edebilecek şekilde sunulmasına dikkat edilmelidir. Peygamberlerin insanlar için örneklik teşkil ettiği hususu özellikle göz önünde bulundurulmalı, içerikte onların örnek tutum ve davranışları esas alınmalıdır. Bu bağlamda içeriklerin belirlenmesinde hayata yakınlık ilkesi doğrultusunda çocuklara günlük hayatlarında rol model alabilecekleri örnekler sunulmalı, peygamberler hakkında yanlış algı oluşturabilecek anlatımlardan kaçınılmalıdır. Son olarak peygamber hikâyeleri; yazar, resimleyen ve yayınevleri ile alan uzmanları iş birliğinde hazırlanmalıdır.

Kaynakça

- Arican, T. N. (2016). *Peygamberleri Çok Seviyorum*. Mavi Lale Yayınları.
- Atay, M. (2016). *Çocukluk Döneminde Gelişim 1*. Kök Yayıncılık.
- Ay, M. E. (1998). Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi. İçinde *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi* (ss. 239-269). Ensar Neşriyat.
- Baş, G. (2011). Tematik Öğrenme Yaklaşımı. *Yaşadıkça Eğitim*, 112, 16-19.
- Bilecik, S. (2014). Bir Din Eğitimi Materyali Olarak Çocuk İncilleri. *Marife, Bahar*, 9-30.
- Bilici, A. B. (2015). Din Eğitiminin İlk Temelleri: Erken Çocuklukta Din. *DEÜİFD, XLII*, 65-87.
- Çorlu, B. (2017). *Peygamber Hikayeleri Yazı Dizisi*. DİB Yayınları.
- Dumanlı Kadızade, E., & Sakar, C. (2021). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocuk Edebiyatı. İçinde Ş. Demirel & S. Seven (Ed.), *Çağdaş Çocuk Edebiyatı*. Pegem Akademi.
- Elkind, D. (1970). The Origins of Religion in the Child. *Review of Religious Research*, 12(1).
- Evkuran, M. (2007). İslam Düşünce Geleneğinde Tanrı Tasavvuru. *İslami İlimler Dergisi*, 1, 45-62.
- Eyupoğlu, O. (2009). Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları. İçinde *Samsu'da Kur'an Günleri XI. Kur'an Sempozyumu—Kur'an ve Risalet* (ss. 103-120). Fecr Yayınları.
- Gökduman, N. A. (2019). *Peygamberlerimi Çok Seviyorum*. Ensar Neşriyat.
- Heinelt, G., & Özdemir, Ş. (2003). Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Gelişiminin Psikolojik Temeli. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, III(2), 209-232.
- Hökelekli, H. (1998). Çocukta Ahlak Gelişimi ve Eğitimi. İçinde *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi* (ss. 185-204). Ensar Neşriyat.

- İbrahim Hakkioğlu, B. (2019). *Peygamber Öyküleri Dizisi*. Timaş Yayınları.
- İpşiroğlu, Z. (2007). Çocuk Yazını Eleştirisi. *Çocuk Edebiyatı ve Eleştiri*, 173-176.
- Kandemir, M. Y. (2018). *Peygamberleri Öğrenelim*. Tahlil Yayınları.
- Karaca, F. (2022). *Dini Gelişim Psikolojisi*. KDY.
- Karanfil, V. (2015). *H. Âdem'den Hz. Muhammed'e Kadar Peygamberler ve Öyküleri Serisi*. Pinus Yayınları.
- Kaya, R. (2002). Kur'an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 31-58.
- Koca, O. (2019). *Peygamberlerin Hayatları*. Beyan Yayınları.
- Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 1(1), 1-16.
- Köylü, M., & Oruç, C. (2017). *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kutup, M. A. (2015). *Çocuklar İçin Peygamberlerin Hayatları*. Beka Yayıncılık.
- Mehmedoğlu, Y. (2009). *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Meriç, C. (1986). *Çocuk Edebiyatı. İçinde Kültürden İrfana*. İnsan Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi—Ahlak Gelişimi*. MEB.
- Multibem Yayınları. (2018). *Adem Peygamber, Davud Peygamber, Eyyûb Peygamber, İbrahim Peygamber, Musa Peygamber, Nuh Peygamber, Salih Peygamber, Süleyman Peygamber, Yunus Peygamber, Yusuf Peygamber*. Multibem Yayınları.
- Oruç, C. (2011). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. Dem Yayınları.
- Oruç, C. (2013). Erken Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Din Eğitimi. *Turkish Studies*, 8(8), 971-987.
- Önder, M. (2013). Sevgi, Din Dili, ve Hikayelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, VI(3), 1285-1298.
- Öze, Ö. (2018a). *Âdem Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018b). *Davud Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018c). *Eyyûb Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018d). *İbrahim Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018e). *İsa Peygamber*. DİB Yayınları.

- Öze, Ö. (2018f). *Musa Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018g). *Nuh Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018h). *Okul Öncesi İçin Peygamber Hikayeleri Serisi*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018i). *Süleyman Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018j). *Yunus Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2018k). *Yusuf Peygamber*. DİB Yayınları.
- Öze, Ö. (2020). *Çocuklar İçin Peygamberlerin Hayatları*. Uğurböceği Yayınları.
- Öztabak, M. Ü., & Altıntaş, S. (2020). Okul Öncesi ve İlkokul Öğrencilerindeki Allah Tahayyülünün İncelenmesi. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 4(1), 43-77.
- Öztürk, M. (2022). *Yeni Bir Başlangıç Hz. Nuh*. DİB Yayınları.
- Rousseau, J.-J. (2019). *Emile ya da Çocuk Eğitimi Üzerine* (M. Baştürk & Y. Kızılçim, Çev.). Kilit Yayınları.
- Saraçoğlu, T. N. (2013). Çocuk Siyerlerinde Kaynak Kullanımı ve Bilgi Hataları. İçinde *Siyer Atölyesi Tebliğler Kitabı* (ss. 167-174). Meridyen Kitaplığı.
- Seçkinoğlu, S. (2016). *Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler*. Timaş Çocuk.
- Selçuk, M. (1990). Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağ). *Journal of Islamic Research*, 4(2), 105-117.
- Selçuk, M. (2015). *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. TDV yayınları.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. Tudem Yayınları.
- Şimşek, R. (2014). *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taib, S. (2019). *Peygamberlerimizi Tanıyalım Sevelim Serisi* (L. Es, Çev.). Mevsimler Kitap.
- Turan, İ. (2010). Bazı Batı ve Türk Çocuk Klasiklerinde Dini ve Ahlaki Değerler. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(1), 171-194.
- Turalalp, M. F. (2017). *Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi* [Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğur, H. (2010). *Peygamber Öyküleri*. Düş Değirmeni.
- Utku, N. Ş. (2013). Popüler Siyer Eserlerinde Peygamber Tasavvuru. İçinde *Siyer Atölyesi Tebliğler Kitabı* (ss. 71-88). Meridyen Kitaplığı.

- Yavuz, K. (1983). *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. DİB Yayınları.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2014). *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. Remzi Kitabevi.
- Yenidingç, Y. (2018). *Peygamber Hikayeleri*. Nesil Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. bs). Seşkin Yayınları.
- Yılmaz, R. K. (2013). *Cumhuriyet Dönemi Popüler Siyer Kitaplarına Dair Bazı Mülâhazalar* (ss. 15-36). Meridyen Kitaplığı.
- Yılmaz, S. A. (2019). *İmam-Hatip Ortaokulu Öğrencilerinde Allah Tasavvuru: İstanbul/Esenler İlçesi Örneği* [Yüksek Lisans]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yonar, G. (2013). Siyer-Fantastik Edebiyat İlişkisinde Sorunlu Bir Alan: Mucize. İçinde *Siyer Atölyesi Tebliğler Kitabı* (ss. 277-294). Meridyen Kitaplığı.
- Yörükoğlu, A. (1980). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Zengin, H. K. (2012). T. C. Diyanet İşleri Başkanlığının Çocuk Kitapları Yayınlarından "İnanıyorum Serisi" Üzerine Bir İnceleme. *Dini Araştırmalar*, XIV(40), 178-202.